CENTRELE CULTURALE DIN BASARABIA ÎN ANII 1927-1930: CONSTITUIRE ŞI MODALITĂŢI DE FUNCŢIONARE

Gheorghe PALADE

În perioada interbelică, instituţiile statului român au sprijinit permanent eforturile intelectualităţii, în special ale corpului didactic din Basarabia, orientate spre culturalizarea populaţiei, extinderea învăţământului, combaterea analfabetismului. Un rol deosebit l-au avut în această activitate cercurile, societăţile, căminele culturale. În scopul perfecţionării didactice, dar şi pentru promovarea unor acţiuni culturale în rândurile populaţiei, corpul didactic din învăţământul primar a fost organizat în cercuri culturale învăţătoreşti [4, p.63-69].

O formă nouă de propagare a valorilor spirituale româneşti au constituit-o centrele culturale, înfiinţate în corespundere cu Ordinul ministrului Instrucţiunii Ioan Petrovici, nr. 3387 din ianuarie 1927. Decizia se referea la începerea şi modalităţile funcţionării centrelor culturale, „menite ca printr-o propagandă culturală activă să determine în satele noastre o atmosferă culturală mai plină de suflet" [1, d.71, f. 1].

Aceste centre erau înfiinţate pe lângă şcolile primare de stat şi „puse sub conducerea unui membru al corpului didactic local, recomandat de revizorul şcolar şi aprobat de Casa Şcoalelor". Activitatea centrelor culturale cuprindea: a) organizarea de şezători festive ţinute de două ori pe lună, în zilele de duminică sau cu ocazia marilor sărbători naţionale; b) organizarea unei biblioteci accesibile publicului cititor. Şezătorile erau organizate după un program stabilit de comun acord cu revizoratul şcolar şi după indicaţiile şefului regiunii de propagandă culturală. Pe lângă partea artistică era prezentată în mod obligatoriu „o conferinţă cu un subiect relativ la nevoile culturale, sociale şi profesionale ale populaţiunii din regiunea respectivă" [3, p.190-191].

Astfel, tematica conferinţelor recomandată pentru regiunea a II-a, din care făceau parte şi judeţele basarabene din centrul şi nordul Basarabiei, cuprindea subiecte ce se refereau la cele mai diverse aspecte culturale, istorice, sociale şi economice. Din cele 62 de teme, cea mai mare parte aveau drept obiectiv conştientizarea noţiunilor de neam, ţară, pământ românesc etc. În acest sens, reproducem doar câteva titluri mai semnificative: „Formarea Neamului Românesc", „Iubirea pământului strămoşesc", „Din trecutul neamului", „Bogăţiile pământului românesc", „Iubiţi portul strămoşesc", „Virtuţile neamului românesc", „Unirea face putere" etc. O altă categorie de conferinţe era consacrată Bisericii şi ştiinţei de carte. Numeroase erau conferinţele ce se refereau la viaţa socială în mediul rural, tradiţiile şi obiceiurile populare [1, d.72, f. 1428 verso].

Pe lângă valoarea cognitivă, prin aceste conferinţe se urmărea cultivarea interesului pentru ştiinţa de carte, pentru şcoală, a cărei obligativitate, după

adoptarea legii din 1924, se impunea tot mai pregnant. Centrele culturale completau în acest fel acțiunile întreprinse de căminele culturale diversificând mijloacele de educație națională şi îndemnând intelectualitatea şi locuitorii din comune să participe la manifestările organizate.

La şezătorile centrelor culturale participau în mod obligatoriu membrii corpului didactic şi elevii şcolilor respective. Conducătorul centrului invita cu insistență, verbal şi chiar în scris, reprezentanții autorităților locale şi locuitorii satului cu familiile lor să participe la această manifestare. Prin decizia ministerială se prevedea înregistrarea persoanelor prezente la şezătoare într-o condică specială. Casa Şcoalelor era autorizată să distribuie centrului pentru organizarea şi desfăşurarea fiecărei şezători suma de 500 lei, aceasta fiind destinată pentru remunerarea conferențiarului, a conducătorului de centru şi pentru diverse cheltuieli materiale [3, p.193[. După primul an de funcționare, în martie 1928, Casa Şcoalelor a decis ca plata cuvenită pentru şezătorile ținute să se facă lunar „şi numai pe bază de acte justificative", fiind însoțite şi de o dare de seamă privind întreaga activitate a centrului în luna respectivă [1, d. 72 (IV), f. 898].

În scopul coordonării şi intensificării acțiunilor de culturalizare a populației, a fost convocat la Chişinău, în zilele de 1-3 mai 1927, Congresul centrelor culturale din Basarabia. La această întrunire erau chemați să participe „neapărat" toți conducătorii centrelor, precum şi revizorii şi subrevizorii şcolari județeni. Revizorii erau obligați să pregătească fiecare o dare de seamă privind activitatea centrelor din județele aflate în subordinea lor, formulând totodată, „orice soi de propuneri" pentru buna desfăşurare a propagandei culturale. Importanța întrunirii era accentuată prin participarea la congres a ministrului instrucțiunii Ioan Petrovici şi a şefilor regiunilor şcolare [1, d. 71, f. 173]. La ordinea de zi au fost puse patru chestiuni, pentru fiecare fiind prezentat un raport special: 1) Rostul conducătorilor culturali în viața satului (Gh. Tutoveanu, şeful regiunii a III-a); 2) Bibliotecile populare, organizarea şi modul lor de funcționare (Ap. Culea, şeful regiunii a IV-a); 3) Şezătorile culturale, organizarea şi înrâurirea lor (C. N. Ifrim, şeful regiunii a II-a); 4) Rostul centrelor culturale orăşeneşti (prof. Şt. Ciobanu). Rapoartele urmau a fi concise, cuprinzând acțiunile culturale mai deosebite şi evidențiindu-se conducătorii centrelor care s-au distins.

În cadrul congresului s-a ținut şi o consfătuire a conducătorilor centrelor cu participarea diferitor societăți culturale din Basarabia, precum: Fundația Culturală Regală „Principele Carol", „Astra", „Casele Naționale", Ateneul de la Nistru, Universitatea Populară din Chişinău etc. La şedință a fost supusă dezbaterilor tema privind „…coordonarea inițiativelor de stat şi particulare de propagandă culturală" [1, d.71, f. 193, verso].

Astfel, congresul centrelor culturale din Basarabia, convocat din inițiativa Ministerului Instrucțiunii, se înscria deplin prin semnificația sa în procesul de

realizare a politicii culturale în provincia de la Est de Prut. Convocarea lui demonstra continuitatea acțiunilor culturale în condițiile schimbării guvernelor şi atenția sporită pe care autoritățile şcolare centrale o acordau eficienței acestora. Importanța Congresului de la Chişinău o sublinia şeful regiunii a III-a de propagandă culturală C.Ifrim: „Ne putem mândri cu rezoluțiile lui, căci el ar însemna un prim-pas față de această mare problemă a propagandei culturale" [1, d.71, f. 204].

Prin activitatea lor constantă şi energică s-au evidențiat centrele culturale din județul Bălți. Sub îndrumarea şefului regiunii şcolare de la Iaşi, C.N. Ifrim şi sub conducerea revizorului județean Atanasie Necula, acestea au desfăşurat acțiuni prin care au contribuit efectiv la culturalizarea populației, combaterea analfabetismului şi a diferitelor vicii sociale, înființarea bibliotecilor populare [2, d. 1168/1927, f. 19].

A fost înființat şi un centru cultural al oraşului Bălți, în frunte cu episcopul Visarion Puiu, din comitetul de conducere mai făcând parte preşedintele Tribunalului Bălți, prefectul județean, reprezentanți ai corpului didactic. Era desemnată şi o delegație permanentă abilitată cu întocmirea programului de activitate şi organizare a şezătorilor [2, d. 1168/1927, f. 17].

În cadrul inspecțiilor făcute de către reprezentanții organelor şcolare regionale şi județene, comitetele şcolare erau obligate să prezinte registre privind acțiunile întreprinse şi procese-verbale care cuprindeau: conferința ținută cu un rezumat al ei, expunerea pe scurt a programei, lista celor asistenți. În atenția inspectorilor era, de asemenea, activitatea bibliotecii, corul şcolar, recitările, lectura – „care trebuia să fie un important punct de program", piesa de teatru [2, d. 1168/1927, f. 17].

Toate acestea relevă cadrul de funcționare şi componentele activității centrelor culturale, ele fiind caracteristice pentru toate județele din Basarabia.

Referințe:

1. *Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM)*, Fond. 1477, inv. 1.
2. *Arhivele Naționale ale României (ANR)*, Fond. Casa Şcoalelor.
3. *Buletinul Oficial al Ministerului Instrucțiunii Publice* (BOMIP), 1927, nr. 2.
4. PALADE GH. *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească (1918-1940). Studii*. Chişinău: Cartdidact, 2010. 306 p.